

pontjain, de a min. tanácsos úr szigorúan ragaszkodott a minimálisan két holdnyi területhez. Ilyen a város belterületén nem volt s így az épület kikerült a város végére, a «juhszélre». Akkor, amikor a két hatalmas és tekintélyes versenytárs a város kellős közepén pompázik. Vidéken ez nagy sor s nem lehet pesti szemmel helyesen elbírálni.

És mégse féltém még ettől se a reáliskolánkat s nagy kár lenne a szegedieknek ajándékozni, még ha menne is. Szeged tanuló-népességét se a város adja, hanem a nagyszámú s jól felszerelt sok különféle internátus, amiről Kecskemét csakugyan elmulasztott idejében gondoskodni. Most már ezen is kezdünk segíteni s egy nagyon becsületesen vezetett magáninternátusunk is sokat lendített ez irányban. A jövőre még jobb kilátásaink vannak.

De nem is ebben látom az itteni R. jövőjét. Hanem látom mindjobban szilárduló népszerűségében. Az idén már Muraközy, Gyórfy, Héjjas-neveket látunk jelentkezni, a város primipilus családjainak fiait, akik az ősrégi családi hagyományokon jeget törnek. És látom a mind erősödő reális irányzatban, amely idekövetelne egy R.-át még akkor is, ha már ötven esztendő óta nem lenne. Nem hogy az elvitelére lehetne gondolni.

(Kecskemét.)

Szántó Kálmán.

Válasz. Iskolapolitikai cikkeimnek az a fő célja, hogy, ha lehet, a szélesebb közvéleményt, de ha nem, úgy legalább a pedagógusokat a megfigyelésük körébe eső iskolák elhelyezésének tüzetes tanulmányozásra bírjam. Erre már csak azért is nagy szükség van, mert magam természetesen az országnak csak kisebb részét ismerem alaposan s a többi részről szóló kritikámban pusztán a statisztikai számokból vonható többé-kevésbé sikerült eredményekre vagyok utalva. Ezért örömmel olvastam Szántó Kálmán megjegyzéseit.

Mindenekelőtt azonban védekeznem kell a cikkből kiolvasható ama vád ellen, mintha Kecskemétre vonatkozólag hamis vagy legalább is téves adatokat használtam volna. A statisztikus tévedhet, következtetéseiben, de adatainak összegyűjtésében nem szabad felületesnek lennie. Ami Kecskemét lakosságát illeti, fenn kell tartanom azt az állítást, hogy a városnak a papíron kimutatott 67.000 helyett a valóságban 34.000-nél nem sokkal több a lakosa. Figyelmetnem kell arra, hogy a népszámlálás január elején történik, amikor tehát a télen bentlakó tanyai lakosok mint belterületiek vétetnek számba, továbbá arra, hogy Kecskemét óriási területe mellett (163.000 hold) a várostól 25—30 km-nyire eső telepek tisztán kisbirtokos lakossága semmi módon nem számítható a mi szempontunkból a városiak közé. Kiváncsi volnék arra, hogy a külterületi kis-

birtokos lakosság gyermekei közül hány jár a város középfokú iskoláiba; szegedi deák koromból jól emlékezem, hogy a piarista gimnáziumban akárhány torontáli sváb faluból több deák került ki, mint a népes szegedi tanyákról.

Szántó tagadja azt az állításomat, hogy a kecskeméti R. felső osztályaiban az utóbbi években 34—36 tanuló lett volna. Pontosan utána nézván az adatoknak, megállapítottam, hogy Szántó számításába a *magántanulókat* is bevonta, míg én csak a beírt *rendes tanulókat* vettem fel. 1914/15-ben az V—VIII. osztályban 31, 1915/16-ban 34 nyilvános tanuló volt; az előző évek adataival nem rendelkezem. Azt hiszem, én jártam el helyesen, mikor az intézet népességéről szólva, a magántanulókat figyelmen kívül hagytam. E helyreigazításoktól eltekintve, be kell vallanom, hogy Szántó érdekes adatai nem győztek meg. A kecskeméti R. alsó osztályai népesek, a felsők néptelenek, tanulóanyaga az intézet több tanárának előttem tett nyilatkozata szerint jórészt selejtes, nem R.-ba való: mindeme jelek feltétlenül arra mutatnak, hogy a R. alsó osztályai a hiányzó polgárit pótolják, felső osztályai pedig fölöslegesek. Nem jellemző-e, hogy az egész intézetben *csak két tiszta jeles tanuló van* s hogy a tavalyi «népes» (17 tan.!) V. osztályban sincs nagy köszönet: *hat megbukott, jeles rendű nincs, jó rendű is csak egy!* A VI. osztály 10 tanulója közül 1 elbukott, négynek majdnem minden tárgyból elégséges volt s csak 2 jó rendű.

Ezek az adatok egyáltalában nem tesznek bizonyosságot a kecskeméti R. hivatása mellett. S attól kell tartani, hogy a Szántó által említett válságokon kívül még egy válság is éri a R.-t: a polgári fiúiskola sokáig már nem halasztható felállítására. Nem valószínűtlen, hogy a polgári fiúiskola szervezése után itt is az történik, mint Ungvárt, hol a népes G. mellett a R.-nak bár gyenge, de elég nagy tanulóerege volt, míg a P. és a FK. létre nem jött; ekkor azonban rohamosan fogyott a népessége úgyannyira, hogy végül ki kellett mondani megszüntetését, ill. Miskolczra való áthelyezését.

Meg kell azonban jegyezni — ez nem tűnt ki tanulmányomból — hogy a kecskeméti R. szomorú halódását nemcsak helyi, hanem országos szempontból is fájdalmasnak tartom. A Duna-Tisza közén az ország két leghatalmasabb népességű vármegyéjének területén a 20 G. mellett a kecskeméti az egyedüli R., kitűnő középponti helyen a két R.-val bíró város, Budapest és Szeged között. Helyes, kívánatos volna ezt az iskolát nemcsak elegendő számú, hanem kellő minőségű tanítványokkal is ellátni, amit azonban a csaknem félszázados kedvezőtlen tapasztalatok után remélni nincs jogunkban. Ha Kecskemét reáliskoláját a nézetem szerint előbb-utóbb elkerülhetetlenné váló elhelyezéstől meg akarja menteni, arra csak egyetlenegy, eddig

még ki nem próbált mód látszik alkalmasnak: a város végén levő új R.-nak kapcsolatba hozása egy altruisztikus alapon vezetett, modern felszerelésű, népes főrealiskolai internátussal. Ez a mód most annál inkább megkísérélhető volna, mert a székelyudvarhelyi R. és internátus megszűntével ma az egész országban csak egy realiskolai internátus van (Déva).

Benisch Arthur.

II. A felsőlövői ev. főgimnázium. Benisch Arthur a felsőlövői ág. h. ev. főgimnáziumra vonatkozólag a következőket mondja: 1. «népessége alig haladja meg a 150-et, bár internátussal van összekapcsolva»; 2. «az ország legszerencsétlenebbül elhelyezett főgimnáziuma, amelyet előreláthatólag semmiféle kísérlet sem fog életképesé tenni»; 3. «megjegyzendő, hogy az ág. h. ev. jellegű intézet költségeihez a fenntartó alig járul hozzá, alapja kicsiny s a teher orozslánrészét az állam kénytelen fedezni».

Ránk nézve semmi esetre sem lehet közönbös, hogy a miniszterium egyik tisztviselője miként vélekedik intézetünk létjogosultságáról s hogy e vélekedés alapján hogyan alakul ki a közvélemény; ezért kötelességemnek érzem, hogy ezekkel az állításokkal tényeket állítsak szembe.

1. B. A. abból az elvből indul ki, hogy minden kis helyen lévő G.-ot meg kell szüntetni, mert ezek rendesen néptelenek. A néptelenség fogalmának megállapítása, a határ leszögezése azonban már magában véve is ingadozó alap. Mindenesetre egészségesebb iskolai viszonyokat lehet teremteni 170—180 tanulóval, mint hatszázzal. Amikor a túlszűfolttság ellen oly sokszor zúgolódunk, nem egészen következetes a kisebb létszámú intézetekre *pereat*-ot mondani. Különben nem állapítja meg Benisch A. a felsőlövői ág. hitv. ev. főgimnázium tanulói-nak létszámát helyesen, mert — amint ezt az évvégi értesítők mindenkinék rendelkezésre álló adatai mutatják — az utolsó tíz évben a tanuló-létszám a következő volt: 1908/9: 191, 1909/10: 175, 1910/11: 184, 1911/12: 176, 1912/13: 164, 1913/14: 188, 1914/15: 178, 1915/16: 168, 1916/17: 204, 1917/18: 250. Az 1917/18-ra vonatkozó adatokat a miniszteriumnak beküldöttük, tehát szintén rendelkezésre állottak. A tényekből tehát megállapítható, hogy a legutóbbi tíz év alatt egyszer sem volt G.-unknak 150 növendéke. Benisch A. cikke pedig úgy tünteti fel a létszámot, mintha minden évben a 150 körül mozogna. A beterjesztett adatokból inkább a G. fejlődésére, mint hanyatlására lehetne következtetni. Internátusunkban 90 tanuló van, úgy hogy többet már fel sem tudunk venni. Az első megjegyzésbe tehát hiba csuszott be, ami megdönti az egész következtetést.

2. A második idézett megjegyzés egyéni vélemény s vele szem-